

Muu, mikä?

SUKUPUOLIVÄHEMMISTÖNUORTEN

VISIO 2020

”

TUNTUU SILTÄ ETTÄ OON HANKALA JA ETTÄ
VAADIN ERITYISKOHTELUA KUN HALUAN VAAN
TULLA KOHDATUKSI OMANA ITSENÄNI NIINKUIN
KAIKKI MUUTKIN.

“

Alkusanat

Tämä vihkonen muodostaa agendan, jossa esitämme ne sosiaaliset ja lainsäädännölliset oikeudet, joita sukupuolivähemmistöihin kuuluvilla nuorilla tulee olla Suomessa vuoteen 2020 mennessä. Agendan laatijoina emme ota kantaa siihen, miten nämä oikeudet saadaan toteutettua, vaan agendan tarkoituksena on antaa ääni sukupuolivähemmistöihin kuuluville nuorille ja toimia osviittana kun näitä ryhmiä koskevista asioista keskustellaan ja tehdään päätöksiä.

Muu, mikä -vihkonen sai alkunsa sukupuolivähemmistönuorten kesäleirillä, jolla kävi ilmi miten paljon sukupuolivähemmistönuoret vielä vuonna 2010 joutuvat kohtaamaan erilaisia sosiaalisia ongelmia ja kaltoinkohtelua, joilta kuitenkin voitaisiin välttyä jos nuorten lähipiiri ja yhteiskunta tietäisi miten kohdata sukupuolen moninaisuutta. Vihkonen toimii paitsi poliittisena esityslistana yhteiskunnan päättäjille ja vaikuttajille myös kokemustiedosta johdettuna ohjeena siitä, miten sukupuolivähemmistönuoria tulee kohdata, jotta voisimme ennaltaehkäistä nuorten pahoinvointia ja syrjäytymistä. Sukupuolivähemmistönuoret ovat yksi eniten tukea tarvitsevista väestönryhmistä ja epäonnistuminen sen tuen tarjoamisessa näkyy mm. sukupuolivähemmistönuorten harvinaisen korkeissa itsemurhatilastoissa. Tämä agenda on tehty nuorille, nuorten lähipiirille, nuorten parissa toimiville ja nuorten elämään vaikuttavia päätöksiä tekeville tahoille.

Vision hahmottamiseen osallistuneet ovat sukupuolivähemmistönuoria. Agendan oikeudet ja kertomukset on koostettu yhdessä kaikkien hankkeeseen osallistuneiden nuorten omista kokemuksista ja heidän kokemistaan tarpeista. Olemme muokanneet kertomuksia niin, että yksittäisiä henkilöitä tai tilanteita ei niistä voi tunnistaa, mutta ne pohjautuvat kaikki todellisuuteen.

Sukupuolivähemmistönuoret ovat monilta osin ikätovereitaan heikommassa asemassa. Tuki vanhemmilta ja muulta lähipiiriltä voi puuttua kokonaan ja nuori voi itse joutua ottamaan valistajan ja tukijan roolin. Sukupuolivähemmistöjen kohtaamiseen tarvittavaa ammattitaitoa on hankala löytää. Teimme agendan vaikuttaaksemme näihin ongelmiin ja tehdäksemme niistä näkyviä.

Vihkonen tuotettiin osana *Muu, mikä – sukupuolivähemmistönuorten visio 2020* -hanketta. Hanke on saanut rahoitusta EU:n Youth in Action -ohjelmasta, jonka periaatteiden mukaisesti hankkeen suunnittelusta, sisällöstä ja toteuttamisesta ovat vastanneet nuoret itse. Hankkeen ydinryhmään kuului neljä sukupuolivähemmistöihin kuuluvaa nuorta. Seta ry ja Transtukupiste avustivat hankkeen toteuttamisessa. Hanke toteutettiin vuonna 2010.

Hanke koostui kesällä 2010 järjestetystä *Muu, mikä? Sukupuolivähemmistönuorten leiristä*, leirin jälkitapaamisesta sekä tämän agendan tuottamisesta ja levittämisestä. Leirille osallistui 17 sukupuolivähemmistöihin kuuluvaa 14-21-vuotiasta nuorta eri puolilta Suomea. He kaikki ovat vaikuttaneet tämän agendan sisältöön. Lisäapua olemme saaneet intersukupuolisten nuorten näkökulman huomioimisessa kahdelta hankkeen ulkopuoliselta kohderyhmään kuuluvalta henkilöltä.

Ystävällisin terveisin,

Muu, mikä -hankkeen työryhmä

Transtukupiste

Nuorisotoimintaohjelma

Julkaisua on rahoitettu Euroopan komission tuella. Komissio ei vastaa julkaisun sisällöstä.

Sanastoa

Vihkosen teksteissä voi esiintyä monille uusia ja vieraita sanoja. Tässä esittelemme joitain asiayhteydelle olennaisia termejä.

Sukupuoli » Anatomisten, hormonaalisten, kromosomaalisten, sosiaalisten ja psyykkisten ominaisuuksien kokonaisuus, joka muodostaa yleensä mieheksi tai naiseksi määritetyn sukupuolen. Kaikilla ihmisillä nämä ominaisuudet eivät muodosta selkeää tai yhteneväistä jatkumoa, joten kaksijakoinen käsitys sukupuolesta on ongelmallinen.

Sukupuolen moninaisuus » Kaikkien sukupuoleen liittyvien muunnelmien kirjo. Sukupuoliseen moninaisuuteen kuuluvat naisten ja miesten lisäksi muita biologisia, sosiaalisia ja psyykkisiä sukupuolia edustavat ihmiset.

Sukupuolivähemmistöt » Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ne ihmiset, joiden biologinen, sosiaalinen ja/tai psyykinen sukupuoli ei ole yhtenäisesti määriteltävissä mieheksi tai naiseksi. Näitä ihmisiä ovat mm. transsukupuoliset, transgenderit, intersukupuoliset ja transvestiitit.

Seksaalivähemmistöt » Muut kuin heteronormin mukaiset seksuaalisuuden variaatiot tai muuksi kuin heteroseksuaaliseksi identifioituvat henkilöt.

Sukupuoli-identiteetti » Ihmisen oman sukupuolikokemuksen perusteella toteama identiteetti.

Sukupuolirooli » Sosiaalisessa kanssakäymisessä rakentuva tapa ilmaista sukupuolta.

Sukupuoliristiriita » Syntymässä määritetyn ja henkilön kokeman sukupuolen välillä oleva ristiriita.

Sukupuolenkorjaushoito » Joukko lääketieteellisiä toimenpiteitä, joiden avulla henkilö korjaa syntymässä määritetyn sukupuolen oman kokemuksen mukaiseksi. Kysymyksessä ei ole sukupuolen vaihtaminen, vaan korjaaminen.

Cissukupuolinen » Sukupuolivähemmistöihin kuulumaton ihminen.

Transsukupuolinen » Ihminen, joka kokee syntymässä määritetyn sukupuolensa vääräksi (tytöksi määritelty kokee olevansa poika ja pojaksi määritelty olevansa tyttö) ja tarvitsee lääketieteellistä hoitoa ristiriidan korjaamiseksi.

Transpoika, transmies, FTM (female-to-male) » Syntymässä naiseksi määritetty henkilö, joka kokee määritelmän itselleen vääräksi ja haluaa tulla nähdyksi miehenä.

Transtyttö, transnainen, MTF (male-to-female) » Syntymässä mieheksi määritetty henkilö, joka kokee määritelmän itselleen vääräksi ja haluaa tulla nähdyksi naisena.

Transgender » Ihminen, joka ei koe kuuluvansa kumpaankaan sukupuoleen, eikä koe tarvetta määritellä sukupuoltaan tai määrittelee sukupuolensa jollain muulla tavalla. Myös transgenderit voivat tarvita sukupuolenkorjaushoitoja. Englannin kielessä käsitettä käytetään myös kattoterminä sukupuolivähemmistöille.

Intersukupuolinen » Joukko lääketieteellisiä tiloja, joissa henkilön anatomis-fysiologiset ominaisuudet eivät ole selkeästi ja yhtenäisesti miehen tai naisen. Intersukupuolisuus voi olla henkilölle myös omaa identiteettiä kuvaava määre, mutta toisaalta intersukupuolinen henkilö ei välttämättä koe kuuluvansa sukupuolivähemmistöihin.

Transvestiitti » Käytetään yleensä miehistä, joilla on sisäsyntyinen halu pukeutua ja eläytyä ajoittain naiseksi. Myös nainen voi olla transvestiitti, joka haluaa eläytyä miesrooliin. Transvestiitti ei tarvitse sukupuolenkorjaushoitoja.

Heteronormatiivisuus » Joukko yhteiskunnallisia normeja, joiden mukaan on olemassa kaksi toisilleen vastakkaista sukupuolta, joihin liitetään tiettyjä rooleja ja ominaisuuksia ja jotka tuntevat romanttista ja seksuaalista vetoa toisiinsa. Heteronormatiivisessa ajattelussa tästä mallista poikkeamista pidetään epätavallisena ja ei-toivottuna.

1. Oikeus turvalliseen kasvuympäristöön

”

Kuusitoistavuotiaana menin nuorten turvakotiin, kun mua ahdisti niin paljon olla kotona. Mun vanhemmat kai ajattelee, että jos ne ei suostu puhumaan tästä asiasta ja siitä miltä musta tuntuu niin mä unohdan ja muutun normaaliksi. Turvakodissa ne oli ihan ymmärtäväisiä, mut kun mun isä tuli hakemaan mut ja käyttäytyi asiallisesti, ne käski mun mennä takaisin kotiin. Ne sano että mun pitää ymmärtää että tää asia voi olla vaikea vanhemman sukupolven ihmisille ja et enkö mä voisi joustaa sen verran niin kauan kun vielä asun kotona. Se tuntui ihan sairaan pahalta, ettei nekään ymmärtäneet. Ihan kuin mä olisin mennyt sinne siksi ettei isi anna mun käyttää sellasii vaatteita joita haluan. Ne ei tajunneet, että mun sukupuoliristiriita on paljon syvemmällä. Olisin tarvinnut sitä, että joku aikuinen sanoo et mulla on oikeus olla oma itseni, ja on mun tukena. “

Turvallinen kasvuympäristö tarkoittaa, että nuorella on oikeus elää pelkäämättä henkisen tai fyysisen turvallisuutensa ja hyvinvointinsa tulevan loukatuksi. Sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren kohdalla turvallisen kasvuympäristön luominen edellyttää tiettyjen erityispiirteiden huomiointia. Sukupuolivähemmistönuorelle turvallinen kasvuympäristö rakentuu kaikkien tässä agendassa esitettyjen oikeuksien toteutumisesta. Näiden oikeuksien lisäksi turvallinen ympäristö tarkoittaa muun muassa sitä, että nuorella on mahdollisuus saada asiantuntevaa apua ja vertaistukea sukupuoli-identiteettinsä tai kehoidentiteettinsä työstämiseen.

Kuten jokaisella muullakin nuorella, sukupuolivähemmistöön kuuluvalla nuorella tulisi olla oikeus saada positiivista palautetta tukemaan kokemuksellista sukupuoltaan ja sukupuoli-ilmaisuaan. Nuorella on oikeus saada positiivista palautetta myös muista ominaisuuksistaan, tiedoistaan ja taidoistaan.

”

Aluksi se, että en olekaan tyttö vaan koen olevani poika oli mun vanhemmille aika iso pala. Äiti kävi juttelemassa jonkun terapeutin kanssa siitä miltä siitä tuntuu. Nykyään saan olla oma itseni ja ostaa vaatteet poikien osastolta. Vanhemmat yrittää tottua mun poikaniimeen, mut välillä ne vahingossa vielä sanoo vanhan nimen. Ne on esimerkiksi puhuneet mun opettajien kanssa siitä, mitä tää asia tarkoittaa. Tuntuu niin hyvältä, kun isä kerran sanoi et täällä me miehet oltiin kahdestaan. “

Nuorella tulee olla oikeus hyvään, asiantuntevaan ja oikea-aikaiseen hoitoon. Tämä tarkoittaa, että hoitavilla tahoilla tulee olla asianmukainen ja ajantasainen, objektiivisiin käsityksiin pohjautuva tietotaito. Sen perusteella on pystyttävä määrittämään nuoren tila, miten ja milloin tietoa annetaan ja miten varmistetaan, että tieto on kattavaa ja että nuorella ja tämän huoltajilla on ymmärrystä sen vastaanottamiseen. Oikea-aikaisuus tarkoittaa muun muassa transnuorilla puberteetin lykkäämistä lääkehoidoilla ja tutkimusten aloittamista tarpeeksi aikaisessa vaiheessa; intersukupuolisilla taas kosmeettisten leikkausten siirtämistä, kunnes henkilö on kyllin vanha ymmärtämään leikkausten seuraukset ja ilmaisemaan kokemuksellisen sukupuolensa.

Vanhempien kykenemättömyys tai haluttomuus kohdata lapsensa sukupuoli-identiteettiä, sukupuoli-ilmaisua tai intersukupuolisen lapsensa persoonallista tilaa, on kykenemättömyys luoda lapselle turvallista kasvuympäristöä ja tulee siksi olla peruste lastensuojelullisille toimille.

2. Oikeus tietoon

”

Sain vahingossa yhdeltä lääkäriltä tietää olevani intersukupuolinen. Se kysyi multa asiasta, koska luuli että tiedän itse. Olin tosi hämentynyt ja järkyttynyt. Olis ollut paljon helpompaa, jos mulle ja mun vanhemmille olis kerrottu mistä on kyse jo silloin kun olin pieni. ”

Sukupuolivähemmistönuorella ja hänen lähipiirillään on oikeus saada tietoa sukupuolen moninaisuudesta. Lähipiiriin kuuluvat huoltajien lisäksi mm. muut sukulaiset, ystävät ja koulun henkilökunta. Läheisten on saatava tietoa, jotta he voisivat tukea nuorta ja ymmärtää hänen kokemuksiaan. Oikea-aikaisen tiedon tarjoaminen lapselle ja hänen lähipiirilleen poistaa turhaa ahdistuneisuutta ja auttaa nuorta kasvamaan omaksi itsekseen. Tämä helpottaa myös mahdollista toiseuden kokemuksesta johtuvan surun käsittelemistä.

”

Jos olisin tiennyt jo yläasteella, että sille mitä koen on nimi – transsukupuolisuus...että se ei ole sairasta ja etten ole ainoa maailmassa josta tuntuu tältä, olisin varmasti ollut vähemmän ahdistunut. Koulussa ei todellakaan puhuttu asiasta mitään. Se antoi viestiä, ettei transsukupuolisuudesta saa puhua koska se on niin outoa. Jos siitä olis puhuttu edes jotain, en olisi ajatellut, ettei musta saa tuntua siltä kun tuntuu. Suunnittelin et tapan itseni ennen kun täytän 20, koska ajattelin, että loppuelämä on tätä ahdistusta. Nyt tuntuu siltä, et tulevaisuudessa on jotain hyvää mitä odottaa, kun tiedän että voin tehdä tälle asialle jotain ja elää omana itsenäni. ”

Sukupuolen moninaisuuden tulee olla näkyvissä peruskoulun ja lukion opetuksessa. Sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren voi olla vaikea pukea kokemuksensa sanoiksi jos hänelle tarjotaan sukupuolista vain sellaista kuvaa, jossa kaikki ihmiset syntyvät miehiksi ja naisiksi, joilla on tietynlaiset pysyvät kehot, identiteetit ja sosiaaliset roolit.

”

Olen aina viihtynyt poikien seurassa ja tykkään tehdä 'poikien juttuja'. Suurin osaa kavereistani on poikia. Tunnen itseni kuitenkin tytöksi ja haluaisin olla tyttö muidenkin silmissä. Olen miettinyt, voinko korjata sukupuoltani, vaikka en ole tyttömainen? Voinko koskaan olla "oikea" tyttö? ”

Nuorella on oikeus kuulla samaistuttavia ja positiivisia tarinoita, jotka tukevat hänen identiteettinsä kehitystä. Samaistumiskohteiden löytäminen ympäristöstä on olennaista nuoren kehittymiselle tasapainoiseksi yksilöksi.

3. Oikeus itsemäärittelyyn

”

Tän sukupuoliastian miettiminen on mulle vielä aika uus asia. Musta on tuntunut aina väärältä tässä kehossa ja varsinkin se kun mua pidetään poikana, mutta en tiedä haluanko korjaushoitoja. Kun olen puhunut tästä asiasta ihmisille, ne on vaan ”ai et halua olla poika, no naiseksiko sua sitten pitää sanoa”. Ehkä muiden ois helpompi tajuta, jos voisin sanoa et koen itseni naiseksi miehen kehossa, mutta kun se ei ole totta. Ne ei ymmärrä, et en halua määritellä itseäni nyt, enkä ehkä koskaan. //

Sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren on saatava määritellä sukupuolensa itse tai jättää se määrittelemättä. Nuoren itse valittua nimeä ja itsestään käyttämiä termejä tulee kyseenalaistamatta kunnioittaa. Nuoren ei pitäisi joutua määrittelemään itseään vain siksi, että lähipiirin aikuiset eivät kestä määrittelemättömyyttä tai nuoren identiteettiin liittyviä avoimia kysymyksiä.

”

Sen jälkeen kun tulin ulos kaapist transmiehenä, mulle on sanottu että olen liian naisellinen mieheksi tai että kun olen mies, en voi enää käyttää koruja ja pitää pitkiä hiuksia. Onhan niitä pitkätukkaisia miehiä vaikka kuinka paljon. Tuntuu hullulta että mun pitäis olla tietynlainen stereotyyppimies vaan koska olen transmies. Mun maskuliinisuuteen kuuluu pitkä tukka ja korvikset. //

Nuorta ei pidä pakottaa tiettyihin sukupuolirooleihin. Myös transpoika voi olla feminiininen tai transtyttö maskuliininen. Aivan kuten muutkin ihmiset, sukupuolivähemmistöön kuuluva nuori ei välttämättä ole koetun sukupuolensa stereotyyppinen ilmentymä, vaan esimerkiksi transpojilla on oltava oikeus olla hiljaisia ja transtyöt saavat olla poikamaisia tyttöjä ilman, että ympäristö olettaa näiden ominaisuuksien kyseenalaistavan nuoren kokemuksellisen sukupuolen. Nuoren sukupuoli-ilmaisua tulee kunnioittaa huolimatta siitä, millaisin termein hän määrittelee itsensä.

4. Oikeus määrätä ja päättää omasta kehosta

”

Olen transsukupuolinen ja tarvitsen korjaushoitoja, mutta en halua, että mun genitaaleja leikataan. Mun genitaalit on osa mun kehoa ja seksuaalisuutta, vaikka ne onkin mun sukupuolelle epätyypilliset. Ihmiset usein olettavat, että sukupuoli määrittyy sen mukaan, mitä sulla on jalkojen välissä. Tuntuisi pahalta, jos mun pitäisi muuttaa mun kehoa sellaisella tavalla, joka ei tunnu musta oikealta siksi, että muut olis tyytyväisiä. ”

Sukupuolivähemmistönuorella tulee olla oikeus määrätä ja päättää omasta kehostaan ja siihen kohdistuvista toimista. Nuoren päätöksentekoa omaa kehoa koskeissa valinnoissa on tuettava nuoren omaa kokemusta kunnioittaen. Nuoren identiteetti on otettava vakavasti, vaikka hän ei tarvitsisi tai haluaisi kehoa muokkaavia hoitoja. Se, mitä hoitoja nuori haluaa tai tarvitsee, ei yksiselitteisesti määräydy sen mukaan, miten nuori kokee sukupuolensa.

”

Olen tiennyt lapsesta asti että olen transtyttö, mutta en voi tehdä mitään asialle koska olen alaikäinen. Tuntuu epäreilulta, että joudun odottamaan monta vuotta, että voin alkaa elää mun elämää. Koko ajan ahdistaa kun keho muuttuu maskuliinemmaksi. Parta kasvaa ja pelkään, että aikuisena aloitettu hormonihoito ei enää auta ja joudun loppuelämäni miettimään menenkö läpi tyttönä. On ihan turha väittää, että olen liian nuori tietämään mikä mun sukupuoli on; oletetaanhan, että kaikki muutkin nuoret tietää sen. Oisko se sitten parempi että mä olisin loppuelämäni onnettomana tässä kehossa? En mä usko, että tän vääremmältä vois tuntua. ”

Myös alaikäisillä sukupuolenkorjaushoitoja tarvitsevilla nuorilla tulee olla niin halutessaan oikeus lääketieteellisiin tutkimuksiin sekä hoitoihin, joiden lykkääminen täysi-ikäisyyteen vaarantaisi olennaisesti hoidon lopputuloksen (esimerkiksi hormonihoidot). Laillista estettä alaikäisen korjaushoidoille Suomessa ei ole.

”

Kun mä synnyin, mun vanhemmille oli sanottu et mä oon vähän epä-tavallinen tyttö ja et mut pitää leikata heti. Leikkauksia oli myöhemmin lisää, jouduin olemaan paljon pois koulusta ja mulla oli kipuja. Teini-ikäisenä tutkin mun lääkäripapereita ja löysin sieltä pitkän latinankielisen nimen mun ”sairaudelle”. Kun mä etsin siitä netistä tietoa sain tietää, et mä olen intersukupuolinen. Musta ei tiedetty, olenko tyttö vai poika, mut sit lääkärit päätti et musta tehdään tyttö! Olen kysynyt mua hoitaneelta lääkäriltä että miksi mut leikattiin, ja miksi ne ei voineet odottaa et mä oon niin iso et voin itse sanoa kumpi mä olen. Ne sanoi et se on mun omaksi parhaaksi ja et olis ollut tosi vaikeaa mun vanhemmille jos mua ei olis leikattu. Että vois kasvaa ja kehittyä ”normaaliksi tytöksi”. En tiedä edes, olenko tai haluanko olla tyttö! Eikä leikkaaminen tehnyt musta todellakaan normaalia. Se on aiheuttanu mulle vaan kipuja ja sen, ettei mulla oo erogeenista tuntoa. Musta tuntuu et mut on silvottu koska aikuiset ei osannu suhtautua siihen, et mun keho on vähän erilainen, ja kun mä poikkean niiden käsityksestä siitä mikä on normaalia. Miksei ne voinu kertoa mulle ja muille, et olen vähän erilainen, mut mussa ei ole mitään vikaa. ”

Intersukupuolisten vauvojen kosmeettisesta eli tarpeettomasta genitaalikirurgiasta tulee luopua. Nuoren on voitava vaikuttaa itseään koskevien hoitojen sisältöön. Ketään ei pidä painostaa tai pakottaa sellaisiin hoitoihin, jotka eivät ole hänelle tarpeellisia tai joita hän ei itse halua. Kaikille sukupuolivähemmistöön kuuluville ihmisille tulee taata hoito julkisen terveydenhuollon piirissä kohtuullisessa ajassa. Tällä hetkellä julkinen terveydenhuolto hoitaa transsukupuoliseksi diagnosoidut, mutta ei ihmisiä, joiden sukupuolikokeumus ei ole yksiselitteisesti mies tai nainen, vaikka tarve hoitoihin on yhtä pakottava.

5. Lähipiirin oikeus tukeen

”

Vanhempien kanssa on vaikeaa – ne ahdistuu aina kun puhun näistä asioista. Isä on sanonut mulle, että aiheutan äidille huolta ja pahennan sen sairautta. Toivoisin että ne pikkuhiljaa tottuisivat ja että voisin kertoa niille että tarvitsen ja haluan korjaushoitoja. Perheen suhtautuminen tuntuu isolta esteeltä hoidoille, jotka on kuitenkin ainoa tie siihen et mä voisin elää onnellisena. ”

Sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren kohtaaminen ja siihen liittyvän identiteettityön tukeminen on haaste nuoren lähipiirille. Nuoren lähipiiriin kuuluvat perheen ja sukulaisten lisäksi myös opettajat, muu ammattihenkilöstö sekä ystävät ja kaverit. Nuoren myöhempään elämässä selviämiseen vaikuttaa ratkaisevasti se, millaista tukea nuori saa lähipiiriltään lapsuuden ja nuoruuden aikana. Jotta lähipiiri voisi tukea nuorta nuoren tarvitsemalla tavalla, tulisi lähipiirillä olla oikeus ammattimaiseen tukeen, asialliseen tietoon sekä vertaistukeen samassa tilanteessa olevilta läheisiltä.

”

Musta on raskasta, kun joudun käymään mun sukupuolikokemusta läpi vanhempien kanssa uudestaan ja uudestaan. Ne tarkoittaa hyvää, mut en aina osaa vastata kaikkeen koska en tiedä vielä itsekkään, ja koska ne ei pysty samaistumaan mun kokemukseen ne sanoo välillä asioita jotka loukkaa. Ymmärrän et tää asia on niille vaikeaa, mut on se vaikeaa mullekin. Tuntuu, että olen kiittämätön jos sanon, etten aina jaksa. ”

Lähipiirillä on oikeus käsitellä nuoren sukupuoli- ja kehoidentiteettityön, sukupuoli-ilmaisun tai intersukupuolisen lapsensa persoonallisen tilan herättämiä tunteita ilman, että niiden kantaminen kaatuu nuoren harteille. Lähipiirillä on oikeus saada tietoa myös muualta, jotta nuoren ei tarvitsisi ottaa valistajan tai opettajan roolia suhteessa niihin aikuisiin, joiden kuului tukea hänen kasvuaan.

”

Kun kerroin sukulaisille että haluan korjata mun sukupuolen ne sanoivat: ”mutta sinähän olet ihan nätti tyttö”. Se on viimeinen asia, mitä haluisin kuulla. Ehkä ne ajattelee et olen niin epäonnistunut tyttönä et olen keksinyt että mun pitää ”vaihtaa” sukupuolta. Haluaisin, että joku selittäisi niille mistä tässä asiassa on kyse, koska ne ei ota mua vakavasti vaikka kuinka yritän. ”

6. Oikeus positiiviseen erityiskohteluun

”

Liikunnan harrastaminen on tosi vaikeaa. Kun en oo vielä saanu mitään hoitoja en oikein voi mennä omaksi kokemani sukupuolen pukeutumistiloihin ja biologisen sukupuolen tiloihin en voi mennä koska se ahdistaa mua niin paljon. Mulla on paniikkihäiriö ja mun pitäis välttää tilanteita, jotka laukaisee kohtauksen, joten on ihan turha väittää et mun pitäis vaan pärjätä vaikka "se tuntuis vähän pahalta". “

Tasa-arvo ei tarkoita aina kaikkien kohtelemista samalla tavalla. Koska kaikkien lähtökohdat eivät ole samanlaiset, tasa-arvon toteutuminen edellyttää joskus joidenkin ryhmien erityistä kohtelua. Sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren kohdalla erityistarpeita esiintyy esimerkiksi tilanteissa, joissa ryhmiä sukupuolitetaan tai on käytettävä sukupuolitettuja tiloja kuten pukuhuoneita. Nuorella tulee olla oikeus käyttää sellaisia wc- ja pukutiloja jotka ovat hänelle turvallisia henkisesti ja fyysisesti. Erityisjärjestely voi olla esimerkiksi nuoren siirtyminen kokemansa sukupuolen pukuhuoneeseen tai yhdessä sovittu erillinen pukeutumistila, inva-wc:n tai koetun sukupuolen mukaisten wc-tilojen käyttäminen.

”

Kerroin mun sukupuolenkorjausprosessista koulussa ja vastaanotto oli oikein hyvä. Jo ennen mitään hoitoja mut alettiin itsestään selvästi laskea kuuluvaksi poikien joukkoon. Mua on myös yritetty kiusata tämän takia, mutta mun kaverit on olleet mun puolella ja opettajien asiallinen suhtautuminen on tyrehtyttänyt kiusaamisen alkuunsa. “

Sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren kohdalla erityistarpeita esiintyy esimerkiksi tilanteissa, joissa ryhmiä sukupuolitetaan tai on käytettävä sukupuolitettuja tiloja kuten pukuhuoneita. Sukupuolittaminen vastoin nuoren kokemaa sukupuolta tuottaa nuorelle turhaa ahdistusta.

”

Oon kertonut, että musta työttöly tuntuu sairaan pahalta, koska en ole tyttö, olen poika. Silti jotkut vaan työtötelee. Välittääks ne niin vähän siitä, miltä musta tuntuu? “

Sukupuolivähemmistönuoren kutsuminen vaikkapa nimenhuudossa tämän valitsemalla nimellä virallisen nimen sijaan on identiteetin positiivista huomioon ottamista. On tärkeä tiedostaa, että sukupuolivähemmistöön kuuluvan nuoren erityistarpeiden aktiivinen huomiotta jättäminen ei ole neutraali teko vaan henkistä väkivaltaa, sillä se pahentaa ennestään nuoren sukupuolikokemukseen liittyvää ahdistusta.

7. Oikeus seksuaalisuuteen

”

Koulussa on kyllä puhuttu homoista ja mainittiin jotain transsukupuolisistakin. Mulle jäi kuitenkin hämäräksi, miten ne liittyy toisiinsa. Seksuaalisuudesta usein puhutaan sukupuolisuutena, mutta eihän se ole sama. Olen transtyttö ja haluan elää naisena tulevaisuudessa, mutta rakastun vain tyttöihin. Onko mahdollista olla transnainen ja lesbo? Ne kaikki transsukupuoliset, joista olen kuullut, ovat heteroita. “

Sukupuolivähemmistöihin kuuluvat ihmiset voivat olla seksuaalisesti aivan yhtä tavallisia tai erilaisia kuin kaikki muutkin. Tämä tarkoittaa sitä, että sukupuolivähemmistöön kuuluminen ei automaattisesti määritä ihmisen seksuaalista identiteettiä tai käyttäytymistä. Sukupuolivähemmistöt voivat edustaa monenlaisia seksuaalisia identiteettejä ja kokea omakseen monenlaisia seksuaalisia itsensä toteuttamisen tapoja. Jokaisella ihmisellä, myös sukupuolivähemmistönuorella, on oikeus seksuaalisen identiteetin ja tekojen itsemäärittelyyn sekä sellaiseen seksuaaliseen itseilmaisuuun, joka tuntuu hänestä oikealta ja nautinnolliselta, eikä vahingoita toisia ihmisiä henkisesti tai fyysisesti.

”

Joskus kun aloin miettiä näitä asioita pelkäsin, et jos tunnustan mun sukupuolikokemuksen ja vaadin et muut kohtelee mua sen mukaisesti, niin en koskaan tule löytämään ketään ja kukaan ei halua mua. Yritin seurustella ihmisen kanssa joka piti mua poikana ja tajusin, et siitä ei tule mitään. Päätin et oon mielummin vaikka loppuelämäni yksin mutta onnellinen itsenäni, kuin tuntisin valehtelevani kaikille siitä kuka olen Kun aloin olla avoin asiasta, jotkut suhtautui huonosti, mut yllättäen löysin ihmisen, joka ymmärtää mua ja rakastaa mua tällaisena kuin olen. “

Oikeus seksuaalisuuteen voi tarkoittaa myös sitä, että henkilöllä on oikeus olla määrittelemättä itseään ja identiteettiään sekä oikeus olla kokematta itseään seksuaaliseksi. Nuorella on myös oikeus siihen, ettei seksuaali-

suutta nähdä pysyvänä identiteettinä vaan osana ihmisen rikasta sisäistä maailmaa, joka kasvaa ja muuttuu elämän varrella. Nuorelle ei tulisi luoda kuvaa siitä, että tietyt seksuaaliset tavat tai teot ovat toisia normaalimpia, parempia tai suotavampia. Nuorella on oikeus kasvaa sellaisessa ympäristössä, jossa hän saa rakentaa suhdetta seksuaalisuuteensa omista lähtökohdistaan. Lähiympäristön tulee välttää aiheuttamasta nuorille paineita “normaalin” tai “oikean” seksuaalisuuden kokemiseksi ja ilmentämiseksi.

8. Oikeus mielenterveyspalveluihin

”

En ollut koskaan kertonut kenellekään, että haluaisin olla tyttö. Kun vihdoinkin tunnustin sen mun psykologille, se sanoi et kaikkia voi hämmentää nuorina, ja että mähän kuitenkin ”olen oikeasti” poika. En uskaltanut puhua asiasta sen jälkeen moneen vuoteen. Nyt olen saanut jo sukupuolenkorjaushoitoja ja voin paremmin kuin koskaan, mutta silti masennus on edelleen osa mun arkipäivää. En uskalla hakea apua, koska pelkään että ne ei ymmärrä että ahdistus ei johdu siitä että olen transsukupuolinen, vaan siitä että mä olen joutunut peittelemään sitä niin kauan. ”

Vaikka sukupuoliristiriita tai sukupuoli-ilmaisun variaatiot eivät ole itsessään mielenterveydellinen sairaus, sukupuolivähemmistöihin kuuluvat nuoret kärsivät tavallista useammin mielenterveysongelmista. Nuoren sisäinen kokemus omasta itsestään on ristiriidassa ympäristön odotuksien ja oletuksien kanssa, ja tämän jatkuvan ristiriidan kanssa eläminen altistaa nuoren masennukselle ja ahdistukselle.

Sukupuolivähemmistönuori tai -lapsi kokee usein yksinäisyyttä ja erillisuutta muista koska kukaan ei tunnu ymmärtävän hänen tunteitaan. Hän oppii usein peittelemään ja salaamaan kokemuksensa lähipiiriltään. Ristiriita ympäristön kanssa voi johtaa myös sosiaalisten tilanteiden pelkoihin ja vetäytymiseen sosiaalisesta kanssakäymisestä.

Nuorella tulee olla oikeus mielenterveyspalveluihin, joissa sukupuolikonemuksen merkitys nuoren kokonaisuhyvinvoinnille tunnustetaan. Nuoren omaa kokemusta omasta sukupuolesta tulee kunnioittaa ja tukea, ei kyseenalaistaa. Koska sukupuoliristiriita ei ole mielenterveysongelma tulisi sukupuoliristiriidan kokemukseen liittyvät diagnoosit sijoittaa tautiluokituksessa muualle kuin mielenterveyden häiriöihin. Tämä lopettaisi sukupuolivähemmistönuoren sisäisen kokemuksen sairaaksi stigmatisoitumisen ja helpottaisi avun hakemista sukupuoliristiriidasta ja sosiaalisista ongelmista aiheutuviin mielenterveysongelmiin.

”

Terapeutin mielestä oon vaan niin masentunut, että kuvittelen olevani tyttö. Vihaan kuulemma itseäni niin paljon eten pysty hyväksymään mun ’oikeaa’ sukupuolta. Mut se on just toisinpäin - hyväksyin mun oikean sukupuolen kun tajusin et olen tyttö. Masennun vaan lisää kun terapiasta on tullu väittelyä mun sukupuolesta. ”

Sukupuoliristiriidan tutkiminen korjaustarpeen toteamiseksi kuuluu siihen erikoistuneille yksiköille. Sukupuoliristiriitaa tai sukupuoli-ilmaisua ei tule ”hoitaa” yrittämällä muuttaa nuoren kokemusta tai tunteita; tämä on henkistä väkivaltaa. Se pahentaa nuoren kokemaa ahdistusta, aiheuttaa epäluottamusta muihin ihmisiin ja vaikeuttaa hyvän, terveen minäkuvan rakentumista.

9. Oikeus asialliseen ja asiantuntevaan palveluun

”

Mulla on menny yli vuosi kun oon vaan yrittänyt saada lähetettä tutkimuksiin että voisin joskus saada hoitoja. Ensimmäinen lääkäri ei tienny mitä sen pitäis tehdä ja se lähetti mut seksuaaliterapeutille. Sillä kertaa mulla oli mukana tulostettuna lakiasetus jossa kerrotaan et niil ei oo oikeutta tutkia mua vaan niiden pitää lähettää mut tähän erikoistuneeseen yksikköön. Ne sanoi et ei se niin mene ja lähetti minut psykiatrian polille. Nyt olen käynyt siellä pari kertaa, ja ne kyselee multa esimerkiksi mun lävistyksistä, et olenko mä sadomasokisti ja kommentoi et mähän näytän ihan tytöltä. No niin varmaan näytänkin kun en ole vielä saanut mitään hoitoja! Ei silti ole mukavaa kuunnella tuollaista kun yritän parhaani mukaan näyttää tavalliselta pojalta. //

Terveystieteiden ammattilaisilla on oltava nykyistä paremmat valmiudet kohdata sukupuolivähemmistöjä. Näin vältettäisiin esimerkiksi tilanteet, joissa lääkäri kieltäytyy lähettämästä sukupuoliristiriitaa kokevaa potilasta lain määräämiin tutkimuksiin, vaan pitää häntä psyykkisesti sairaana. Lääkärin asenne sukupuolivähemmistöjä kohtaan ei saa vaikuttaa arkistenkaan vaivojen hoitoon, jotta sukupuolivähemmistönuori ei joutuisi terveydenhuollollisesti muita heikompaan asemaan tai välttelisi terveydenhoitohenkilökunnan kohtaamista syrjivän käytöksen pelosta.

”

Kerran bussikuski huusi mulle perään koko bussin kuullen, että hei sulla on miehen lippu. Tavallaan on mukavaa et menee naisena läpi, mut inhottaa kun on vielä miehen sosiaaliturvatunnus ja sit jossain bussissa joutuu selittelemään asiaa. Ei se oikeen tajunnu vaikka selittelin ja näytin mun papereita. Kaikki kuuli kun se huusi et ”kumpi sä oikein oot”. Hävetti aika paljon enkä oo sen jälkeen matkustanu juurikaan bussilla. //

Henkilökunnan valmiuksia on lisättävä myös muualla missä nuoret asioivat. Nuoren ei pitäisi joutua kohtaamaan ongelmia asiakaspalvelijan kanssa, vaikka nimi ja sukupuoli-ilmaisu olisivat keskenään ristiriidassa. Nuorten usein kohtamia asiakaspalvelijoita ovat esimerkiksi kaupan kassatyöntekijät, kirjastonhoitajat, lipuntarkastajat, nuorisotyönohjaajat ja rippikoulu-leirin työntekijät.

10. Lailla turvattu elämä yhteiskunnan tasavertaisena jäsenenä

”

Jos mä haluan muuttaa mun henkilötunnuksen, niin mun pitää toimittaa todistus siitä et mä oon lisääntymiskyvytön. Se tuntuu ihan rodunjalostukselta. Eiks yhteiskuntasopimusten pitäis olla ihmisiä varten eikä toisinpäin? “

Tasavertaisuuden toteutuminen laissa vaatii muutoksia nykyisiin, sukupuolivähemmistöjä keskeisesti koskeviin lakeihin. Laissa sukupuolen vahvistamisesta vaaditaan edelleen, että transsukupuolisen on oltava lisääntymiskyvytön voidakseen vahvistaa sukupuolensa. Vaatimus on täysin perusteeton ihmisoikeusloukkaus ja se on poistettava.

Henkilötietolakiin tehtiin vuonna 2010 muutos, jonka seurauksena transsukupuolisuus merkitään väestötietojärjestelmään erillisenä mainintana. Käytäntö on arveluttava, sillä väestötietojärjestelmä ei ole paikka sairaustietojen tallentamiselle eikä merkinnälle ole perusteita. Tiedon ilmeneminen esimerkiksi väestörekisteriotteessa voi altistaa transsukupuolisen henkilön syrjinnälle tilanteissa, joissa vaaditaan väestörekisteriotteen toimittamista jollekin taholle.

Lisäksi henkilötietolaissa on laskettava arkaluontoiseksi tiedoksi myös tieto sukupuolivähemmistöön kuulumisesta. Nykyiseltään laki määrittelee arkaluontoisiksi tiedoksi mm. poliittisen ja uskonnollisen vakaumuksen, sukupuolielämän ja seksuaalivähemmistöön kuulumisen muttei sukupuolivähemmistöön kuulumisen. Käytännössä tieto sukupuolivähemmistöön kuulumisesta päättyy monelle eri taholle etenkin sukupuolenkorjauksessa, eikä näiden tietojen käsittelylle tai luovuttamiselle ole selkeitä ohjeita. Tämä asettaa sukupuolivähemmistöihin kuuluvat henkilöt selkeästi huonompaan tietosuojalliseen asemaan, vaikka juuri sukupuolivähemmistöjen henkilötiedot ovat suuren tietosuojan tarpeessa syrjinnän ja arkaluontoisten tietojen leviämisen ehkäisemiseksi.

”

En ole vielä virallisesti korjannut mun sukupuolta tai saanut lupaa nimenvaihtoon, mutta haluaisin silti käyttää omaksi kokemani sukupuolen työvaatteita ja nimilappua, jossa on se nimi, johon aion vaihtaa. En tiedä miten työnantajani suhtautuu transsukupuolisuuteen, pelkään että se erottaa mut. Nykyisen lainsäädännön mukaan en kai edes vois oikein valittaa syrjinnästä. “

Tasa-arvolain tulisi kieltää syrjintä paitsi sukupuolen myös erikseen sukupuoli-ilmaisun perusteella, sillä nykyilainsäädäntö on täysin tulkinnanvarainen sen suhteen, tarjoaako se esimerkiksi transsukupuolisille syrjintäsuojaa työelämässä ja erilaisten palvelujen tarjonnassa. Sukupuolivähemmistöihin kohdistuvia viharikoksia on nykyistä paremmin pyrittävä tunnistamaan ja ennaltaehkäisemään, ja viharikoksiin on puututtava.

Lisätietoja

Trasek

Potilasyhdistys Trasek ry on valtakunnallinen sukupuolivähemmistöjen yhdistys ja Suomen Potilasliitto ry:n jäsenjärjestö. Yhdistys ajaa sukupuolivähemmistöjen asiaa niin yhteiskunnallisen vaikuttamisen tasolla, sukupuolivähemmistöihin kuuluvien henkilöiden ihmisoikeus- ja syrjintäasioissa kuin lääketieteellisten hoitojen kehittämisenkin saralla. www.trasek.net/

Transtukipiste

Transtukipiste tuottaa psykososiaalisia tukipalveluja transihmisille ja heidän läheisilleen sekä toimii sukupuolen monimuotoisuuden asian-
tuntijana. Transtukipiste tarjoaa sekä maksutonta ammatillista keskusteluapua että vertaistukea. www.transtukipiste.fi

Wikikirja: Sukupuolenkorjausprosessi Suomessa

Wikikirja käsittelee sukupuolen korjausta pääasiassa hoitoprosessin etenemisen kannalta. fi.wikibooks.org/wiki/Sukupuolenkorjausprosessi_Suomessa

SETA

Seta eli Seksuaalinen tasavertaisuus ry on valtakunnallinen ihmisoikeus- ja sosiaalialan järjestö, joka on perustettu vuonna 1974. Setan tavoitteena on, että kaikki voisivat elää yhdenvertaisina kansalaisina osana suomalaista yhteiskuntaa - riippumatta seksuaalisesta suuntautumisesta, sukupuoli-identiteetistä tai sukupuolen ilmaisusta. www.seta.fi

Kiitos

- » Leirille osallistuneille ihanille nuorille ja ohjaajille.
- » Aukustille ja hankkeen muille työryhmän jäsenille.
- » Seta ry:lle ja Transtukipisteelle; erityisesti niille työntekijöille jotka ovat auttaneet meitä hankkeen toteuttamisessa.
- » Niille henkilöille, jotka lukivat ja kommentoivat agendaa sen eri työvaiheissa.

Taitto ja kuvitus: Lilja Tamminen

”

*Musta ei synnyttyäni tiedetty olenko tyttö vai poika,
mut sit lääkärit vaan päätti et musta tehdään tyttö.
Ne sano et se on mun omaksi parhaaksi - et olis ollut
tosi vaikeaa mun vanhemmille jos mua ei olis leikattu.
En tiedä edes olenko tai haluanko olla tyttö!
Eikä leikkaaminen tehnyt musta todellakaan normaalia.
Musta tuntuu et mut on silvottu koska aikuiset ei
osannu suhtautua siihen et mun keho on vähän
erilainen kun mä poikkean niiden käsityksestä siitä
mikä on normaalia.*

“

Transtukipiste

Nuorisotoimintaohjelma

Koulutuksen ja kulttuurin PO